

Царьова Л. В.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету
E-mail: luda.tsaryova@gmail.com

ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПРОЦЕСОМ СПРИЙНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІМИ АВІАЦІЙНИМИ СПЕЦІАЛІСТАМИ

У статті проаналізовано проблеми, пов'язані з процесом сприйняття професійно-орієнтованого мовлення майбутніми авіаційними спеціалістами, що реалізуються за допомогою таких механізмів, як антиципація, сприйняття мовного потоку, пам'ять, уява, логічне мислення. Особливого значення ми надаємо механізму осмислення почутого матеріалу, механізму слухової пам'яті та механізму прогнозування.

Ключові слова: *вербальна комунікація, сприйняття, усне мовлення, реципієнт, слухання, авіаційний спеціаліст.*

Професійно-орієнтована англійська мова є важливим складником професійної підготовки авіаційного спеціаліста. У майбутньому авіаційні спеціалісти будуть здійснювати міжкультурну комунікацію з представниками різних країн світу, що зумовлює важливість якісної мовної підготовки авіаційних спеціалістів і виступає гарантом надійності спеціалістів із льотного обслуговування повітряних суден та повітряного руху.

Якість мовної підготовки регулюється вимогами ІКАО, що передбачає володіння англійською мовою на четвертому робочому рівні, чого спеціалісти не допускаються до роботи у міжнародному повітряному просторі.

Професійний рівень володіння англійською мовою передбачає уміння сприймати на слух та відповідно реагувати на отриману інформацію у процесі професійного спілкування з диспетчерами управління повітряним рухом, із наземним обслуговуючим персоналом у закордонних аеропортах, інспекторами під час перевірок на перонах, інструкторами міжнародних авіаційних центрів із перепідготовки на закордонні типи повітряних суден, за необхідністю уміти обговорити різні технічні проблеми літака тощо.

Крім того, авіаційні спеціалісти повинні уміти вільно спілкуватися у процесі виконання службових обов'язків, однозначно і чітко висловлюватися на загальні, конкретні та пов'язані з роботою теми, успішно вирішувати лінгвістичні проблеми, що виникають під час непередбачуваних ситуацій, передавати інформацію, розуміти різні акценти, ставити питання тощо. Тому особлива увага приділяється вирішенню проблем, пов'язаних із процесом сприйняття професійно орієнтованого мовлення майбутніми спеціалістами.

Окремі питання вербального спілкування висвітлені у роботах Т. В. Громової, О. О. Леонтєва, О. О. Обдалової, С. В. Тиміної, В. А. Яковлевої та інших. Процеси породження і сприйняття мовлення в межах лінгвістики досліджувалися Ф. С. Бацевичем, Т. Г. Грушевицькою, Т. А. Дейк, І. О. Зимнею, А. П. Садохіним та іншими. Комунікативна спрямованість, її лінгвістичні характеристики й у цілому лінгвістичні особливості авіаційної англійської мови вивчалися Г. Г. Єнчевою, Г. Г. Кириченко, О. В. Ковтун. Проблема навчання авіаційних спеціалістів професійно орієнтованої англійської мови розглядалася О. В. Акімовою, Л. С. Герасименко, Т. В. Лаврухіною, М. Мітсутомі, О. І. Москаленко, В. П. Харченком, С. В. Щербіною й багатьма іншими.

У центрі уваги сучасної комунікативної лінгвістики перебувають проблеми сприйняття іншомовного дискурсу, чим зумовлюється актуальність теми статті. Відповідно, її **метою** є дослідження проблем, пов'язаних із процесом сприйняття професійно-орієнтованого мовлення майбутніми авіаційними спеціалістами.

Світові процеси глобалізації суспільства вимагають від сучасного спеціаліста достатньо високого рівня володіння іноземною мовою. Найбільш розповсюдженою мовою міжнародного спілкування у різних галузях вважається англійська мова. У галузі авіації ця мова є однією з загальноповсюджених міжнародних мов ІКАО, що сприяє ефективному здійсненню професійного спілкування, наприклад, між пілотом та диспетчером, особливо за умов, якщо англійська мова не є їхньою рідною мовою. Науковці називають її професійно орієнтованою мовою авіаційного спрямування. Цій мові властива специфічна лексика, граматики тощо, які повинні бути чіткими, зрозумілими, однозначними; полісемічність не допускається [7, с. 2].

Авіаційна англійська мова виступає ефективним засобом спілкування у професійному середовищі. На думку Ф. С. Бацевича, спілкування є сукупністю «зв'язків і взаємодій людей, суспільств, суб'єктів

(класів, груп, особистостей), у яких відбувається обмін інформацією, досвідом, умінням, навичками, результатами діяльності, взаємовпливами і корекцією поведінки тощо» [8]. Нашу увагу привертає вербальне спілкування, як «форма соціальної взаємодії людей за допомогою мови, яка реалізується в мовленнєвій діяльності партнерів по спілкуванню. У безпосередньому усному спілкуванні це говоріння і аудіювання (слухання), в опосередкованій писемній формі – читання і письмо» [8]. У своєму дослідженні ми зосередимося на аудіюванні, що здійснюється у специфічній комунікативній сфері авіації, якій притаманні стандартизовані форми, тобто певні комунікативні ситуації.

Одним з етапів вербального спілкування, зокрема його слухання, є розуміння. У контексті нашого дослідження нас понадусе цікавить трактування розуміння відповідно до логіко-лінгвістичного напрямку, а саме, коли розуміння зіставляється з такими категоріями, як зміст, мовна комунікація та діалог. Виявилось важливим трактування розуміння у межах психологічного напрямку, зокрема те, що науковці пов'язують розуміння з поняттями «діяльність», «спілкування», «міжособистісні стосунки». На прикладі професійно-орієнтованої мови радіотелефонного спілкування ми бачимо, що результат розуміння діалогічного усного мовлення відбивається у певних діях, командах, повідомленнях, намірах пілота, диспетчера чи інших авіаційних спеціалістів.

Ми погоджуємося з думкою Ф. С. Бацевича щодо шляхів, які проходить реципієнт, сприймаючи повідомлення (радіотелефонні) і текст (різні типи прогнозів погоди, що надходять у текстовій формі), послідовності сприйняття, зокрема фізичне сприйняття повідомлення, тобто аудіювання, розуміння поверхневого значення, це перша реакція, співвіднесення з контекстом у широкому сенсі (порівняння його з попередніми повідомленнями і прогнозування наступного шляхом висловлення намірів щодо подальших дій), розуміння глибинного значення (сутнісне розуміння повідомлення), співвіднесення з фондом професійних знань присупозицій, інтелектуально-емоційне сприйняття повідомлення, усвідомлення його змісту, концепту, а також інтенцій адресанта [1, с. 104].

Під реципієнтом ми розуміємо пілота або диспетчера повітряного руху, від точності і відповідності їхніх інтенцій залежить безпека повітряного руху. Усвідомлення змісту радіотелефонних повідомлень передбачає адекватне і відповідне реагування, що сприяє загальній безпеці всіх учасників повітряного руху та ефективній комунікації у цілому.

Вирішенням проблеми здійснення ефективної комунікації майбутніх авіаційних спеціалістів займалися Т. В. Громова, О. О. Леонтєв, О. О. Обдалова, С. В. Тиміна, В. А. Яковлева та інші, які вважають, що мовні дії залежать від особливостей професійної діяльності спеціалістів. У зв'язку з цим, зростає інтерес вітчизняних та закордонних науковців до професійно-орієнтованого спілкування, зокрема такого його різновиду, як аудіювання, що виявилось одним з основних каналів інформації як у навчальній, так і у професійній діяльності.

Під професійно-орієнтованим аудіюванням ми розуміємо складну мовну діяльність з ознайомлення з професійно-важливою інформацією (оцінка, відбір, подальше застосування), пов'язаною з професійною діяльністю у сфері авіації. Аналіз досліджень із проблеми сприйняття звукових сигналів у професійному спілкуванні показав, що об'єктивні та суб'єктивні труднощі перетворюють цей процес на надскладний. До об'єктивних чинників, що ускладнюють професійне аудіювання майбутнього авіаційного спеціалістів, на думку Л. В. Бондаревої, належать технічні шуми, суворий ліміт часу, що відводиться на сприйняття повідомлення, раптовість отримання інформації; до суб'єктивних науковець відносить особливості вимови, інтонації, індивідуальні акценти комунікантів [2, с. 23].

В умовах професійної діяльності авіаційних спеціалістів радіо є найзручнішим, доступним і водночас складним для сприйняття джерелом інформації. У зв'язку зі швидким темпом мовлення, дистанційністю, зокрема відсутністю зворотного зв'язку, відсутність невербальних засобів (міміка, жести, тощо), що можуть сприяти кращому розумінню, наповненість радіоповідомлень новою, складною інформацією і наявністю радіо шумів ускладнюють аудіювання.

Є. С. Каптурова визнає дієвою умовою аудитивної діяльності іноземною мовою дотримання оптимальних параметрів (успішність, ефективність, адекватність, інтегративність) для вирішення комунікативних завдань, детермінованих практичними цілями [4, с. 93]. О. Ю. Малушко вважає запорукою ефективного сприйняття іноземної автентичної мови урахування лінгвістичних компонентів висловлення, індивідуальних особливостей комунікантів та умов спілкування [6, с. 10].

В. О. Цибанєва пов'язує сприйняття та змістове переосмислення іншомовного аудитивного повідомлення з такими механізмами, як антиципація, сприйняття мовного потоку, пам'ять, уява, логічне мислення. Тому майбутній авіаційний спеціаліст повинен бути здатний і готовий сприймати, розуміти та змістовно переосмислювати усне іншомовне повідомлення [9, с. 46].

Ефективне професійне спілкування здійснюється за допомогою мовно-рухового механізму, механізму осмислення отриманої інформації, механізму сегментування мовного потоку, механізму

пам'яті, механізму імовірного прогнозування. Сприйняття усної інформації майбутніми авіаційними спеціалістами не можливе без участі мовно-рухового механізму. Якість розуміння повідомлення залежить від якості мовлення, першим етапом якого, на думку Л. А. Чистович, є артикуляційне розпізнавання почутого повідомлення. Науковцем встановлено, що вже на початку сприймання, як тільки виникає установка на слухання, органи артикуляції перебувають в активному стані. Чим краще засвоєний звуковий образ слова, тим менше він потребує контролю, тому вимовляння відбувається у найскладніших ситуаціях, коли сформований образ слова ще не закріплений або коли наявні певні шуми, що не заважають сприйняттю.

Розглядаючи механізм осмислення, І. А. Зимня зазначає, що це процес становлення змістових зв'язків і відношень між елементами та одиницями іншомовного повідомлення, під час сприйняття відбувається неперервне порівняння отриманих сигналів із тими моделями та еталонами, які зберігаються у пам'яті [3, с. 297]. Це порівняння ґрунтується на минулому досвіді реципієнта, під яким мається на увазі слід від слухових та мовнорухових вражень, що складають основу слухового сприйняття та розуміння мови. Якщо слуховий слід достатньо активний, то при сприйнятті він ніби оживає і відбувається впізнавання.

На рівень впізнавання почутого впливають засоби мовного коду, які характеризуються різними культурно-специфічними смислами, а також стратегіями і тактиками спілкування, притаманними авіаційним спеціалістам із різних країн світу. Ця проблема може вирішуватися через уніфікацію мовних кодів авіаційної англійської мови, що вдало підкріплюється дотриманням вимог ІКАО до рівня володіння професійною мовою.

Механізм осмислення тісно пов'язаний із механізмом сегментування усного мовлення. І. А. Зимня стверджує, що у процесі прослуховування реципієнт встановлює змістові зв'язки з частинами мовного матеріалу шляхом виділення суттєвих опорних пунктів [3, с. 299].

Механізм осмислення також невід'ємний від механізму слухової пам'яті. Від здатності утримувати в пам'яті сприйнятий відрізок мовлення залежить процес розуміння інформації, можливості її логічної переробки. Уміння орієнтуватися в усній інформації напряму залежить від обсягу довгострокової пам'яті (від кількості слів, синтаксичних конструкцій, що містяться у ній). Для успішної роботи цього виду пам'яті надзвичайно важливим виявилась семантична подібність сприйнятих елементів. Лексичні одиниці та мовні образи, згруповані згідно з певними ознаками, запам'ятовуються набагато краще, легше та міцніше, ніж випадковий матеріал. На короткострокову пам'ять впливає зовнішня звукова подібність сприйнятих на слух одиниць: почутий матеріал систематизується відповідно до змістовних ознак та слухових асоціацій. Існує міцний взаємозв'язок між довгостроковою та короткостроковою слуховою пам'яттю. Безперечно вона враховується у процесі підготовки до іншомовного аудіювання майбутніми авіаційними спеціалістами.

Механізм прогнозування іншомовного висловлення полягає в тому, що у процесі слухання реципієнт уже під час сприйняття першого слова фрази може прогнозувати з високою ймовірністю наступне слово. Реципієнт, не чекаючи на повний текст повідомлення, а іноді з самого початку процесу сприйняття, прогнозує ймовірні рамки або межі повідомлення, обсяг і, найголовніше, його змістову структуру, при тому мовні ознаки цілісності тексту уможливають адекватність сприйняття. Розвинуті прогностичні навички майбутніх авіаційних спеціалістів забезпечують цілісність сприйняття радіотелефонного повідомлення. Майбутні авіаційні фахівці встигають спостерігати за послідовністю подій та структурними компонентами мови, які були неодноразово сприйняті раніше.

Усі вищезначені механізми сприйняття мовлення реалізуються комплексно. Інформація, що була успішно сприйнята та перетворилася на мовний досвід, перебуває у довгостроковій пам'яті, легко осмислюється та прогнозується реципієнтом у нових ситуаціях.

Таким чином, вирішення проблем, пов'язаних із процесом сприйняття професійно-орієнтованого мовлення майбутніми авіаційними спеціалістами реалізується за допомогою таких механізмів, як антиципація, сприйняття мовного потоку, пам'ять, уява, логічне мислення. Особливого значення ми надаємо осмисленню почутого матеріалу та механізму слухової пам'яті, механізму прогнозування. Перспективи подальшого вивчення проблеми будуть спрямовані на дослідження уяви та логічного мислення авіаційних спеціалістів під час сприйняття радіотелефонних повідомлень, оскільки це впливає на безпеку пасажирів, перевезення вантажів та має значний вплив на роботу авіаційних фахівців в усьому світі.

Список використаної літератури

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : монографія / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с.
2. Бондарева Л. В. Обучение курсантов авиационных вузов пониманию на слух радиотелефонной фразеологии: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Л. В. Бондарева. – Пятигорск, 2007. – 153 с.
3. Зимняя И. А. Лингвопсихология речевой деятельности : монография / И. А. Зимняя. – М. : Моск. психол.-соц. ин-т; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. – 432 с.

Актуальні проблеми філології та перекладознавства. – Випуск дванадцятий. – 2017 рік

4. Каптурова Е. С. Педагогические условия формирования иноязычной аудитивной компетенции будущих лингвистов в вузе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Е. С. Каптурова. – Орел, 2013. – 240 с.
5. Карстен Т. Обеспечивая взаимопонимание. Как не допустить, чтобы коммуникационные разногласия привели к авиационным происшествиям / Т. Карстен // Аэронавигация. – 2009. – № 2–3 (5–6). – С. 18–21.
6. Малушко Е. Ю. Методика формирования иноязычной профильной аудитивной компетенции магистрантов лингвистики (на основе инфокоммуникационной технологии подкастов, английский язык): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Е. Ю. Малушко. – Волгоград, 2013. – 25 с.
7. Рекомендации по программам обучения авиационному английскому языку: Циркуляр ИКАО 323-AN/185. – Канада, Монреаль: ИКАО, 2010. – 80 с.
8. Словник термінів міжкультурної комунікації: 705 термінів [Електронний ресурс] / Ф.С.Бацевич. – К.: Довіра, 2007. – 205 с.– Режим доступу: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/slovyuk>
9. Цыбанёва В.А. Модульное обучение иноязычной аудитивной компетенции студентов-лингвистов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / В. А. Цыбанева. – Пятигорск, 2009. – 185 с.

Царева Л. В. Проблемы, связанные с процессом восприятия профессионально-ориентированной общения будущих авиационных специалистов.

Аннотация

В статье проанализированы проблемы, связанные с процессом восприятия профессиональноориентированного общения будущими авиационными специалистами, что реализуется с помощью таких механизмов, как антиципация, восприятие речевого потока, память, воображение, логическое мышление. Особое значение мы придаем механизму осмысления услышанного материала, механизму слуховой памяти, механизму прогнозирования.

Ключевые слова: *вербальная коммуникация, восприятие, устная речь, реципиент, аудирование, авиационный специалист.*

Tsarova. L. V. The issues connected with the process of perception of professionally oriented communication of aviation specialists.

Summary

The object of the study is the professionally oriented English. The background of the article is determined by the fact that an appropriate level of Aviation English will be a guarantee of reliability of the specialists of aircraft and air ways service. The main aim of the article is to outline the problems, connected with the process of perception of professionally oriented communication by future aviation specialists. The subject of the study is professionally oriented verbal communication in Aviation English, which proficiency is defined as ICAO Operational Level 4. Attention is drawn primarily to the Aviation English as an effective means of verbal communication, and a form of social interaction of communicative partners. In direct communication it is speaking and listening. In our research work we focus on listening that is in the specific communicative sphere of aviation with its standard forms, certain communicative situations. The article deals with the sequence of perception (listening) the aspects of which are anticipation mechanism, perception of the language flow, memory, logical thinking. Special attention is paid to the mechanism of comprehension, mechanism of listening memory and mechanism of prediction. The prospects of further research will be directed to study the imagination and logical thinking of future aviation specialists, as it has a great impact on the passengers' safety, cargo transportation, etc.

Key words: *verbal communication, perception, oral communication, recipient, listening, aviation specialists.*

УДК 811.112.2`360 (075.8)

Черниш Л. З.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»
E-mail: lilia.chernysh@ukr.net

**СЕМАНТИЧНІ ВІДМІННОСТІ ІДІОМ З АНІМАЛІСТИЧНОЮ КОМПОНЕНТОЮ
В НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ**

У статті йдеться про фразеологізми німецької мови, які містять анімалістичну компоненту, а саме представлені домашні тварини, ті, які найчастіше вживаються у німецькій фразеології. Стаття містить не лише представлений німецькомовний фразеологізм, але й порівняльний аналіз семантичних відмінностей досліджуваних ідіом з певними характерними ознаками відповідної анімалістичної компоненти українською мовою.

Ключові слова: *фразеологізм, ідіома, фразеологічний зворот, ідіоматична єдність, ідіоматичність, семантична відмінність.*